

Науковий журнал

5.2011

ВІСНИК

**Хмельницького
національного
університету**

Економічні науки

Том 4

Хмельницький 2011

ЗМІСТ

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Н. В. ВАСЮК РЕЗЕРВИ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	7
Ю. М. КІЛЬЧИЦЬКИЙ ЛОГІСТИЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ	10
Ю. А. ПЛУГІНА ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ, ВИДИ.....	14
Н. М. БОГАЦЬКА, А. О. ЛЕВИЦЬКА СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ПОТОЧНИМИ ВИТРАТАМИ ЗА ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	18
В. В. КАРЦЕВА ФІНАНСОВА МОДЕЛЬ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ	22
Х. Л. НЕМАНОВА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦЕНТРІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ З ВИРОБНИЦТВА І ТОРГІВЛІ.....	25
Н. В. БІЛОШКУРСЬКА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	29
А. О. ДЕРГОУСОВА ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМУ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТУРУ	34
О. Г. КІРДІНА КОНТРОЛІНГ: АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	38

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ, РОЗВИТОК ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

С. І. ГРЕБІНСЬКА МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА (на прикладі ВАТ Ясинуватський машинобудівний завод)	41
Н. Р. ГУРАЛЬ ОСВІТА ТА КВАЛІФІКАЦІЯ ПРАЦІВНИКА ЯК ОСНОВНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЯКІСНОГО ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ	45
О. В. КОРНІЄНКО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	48
М. А. КУЦЕНКО КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ВНЗ МНС УКРАЇНИ	54
Д. П. МЕЛЬНИЧУК “КАПІТАЛ” К. МАРКСА: АНАЛІЗ І ВИСНОВКИ У РОЗРІЗІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТЕОРІЇ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ	58
Т. Д. ГРОМ'ЯК ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	66

ОБЛІК ТА АУДИТ

В. А. ГАВРИЛЕНКО, І. М. ЮРКОВА УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ЛІСОВИХ МАТЕРІАЛІВ І КОНТРОЛЮ ЗА ЇХ ВИКОРИСТАННЯМ НА ВУГІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	72
---	----

Т. М. ПАЯНОК РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ: НАСЛІДКИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ДОБРОБУТУ СУСПІЛЬСТВА.....	75
Є. Г. ЧЕРНИКОВА ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ КОКСОХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ОБЛІКУ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ	81
О. Т. БРОВКО МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ	86
Т. О. ПОЖАР ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	91

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

О. В. ЯКОВЛЄВА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА МЕТОДИКА ДІАГНОСТИКИ.....	96
О. О. МИСКІНА ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ВПЛИВУ ПОДАТКІВ НА КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ.....	99
Ю. В. БУДНІКОВА ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ	104
А. М. ТКАЧЕНКО, О. П. ДМИТРЕНКО ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ПЕРЕБУДОВИ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ НА ОСНОВІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ.....	109

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

Р. Є. ГРУШЕВСЬКИЙ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ВЕКТОРНИХ АВТОРЕГРЕСІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	112
Н. В. МИХАЙЛОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	117
Н. М. СОРОКІВСЬКА СТРУКТУРИЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИЗИКУ СТРАХОВОЇ КОРПОРАЦІЇ В РОЗРІЗІ ВНУТРІШНІХ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ	120
М. В. СОРОКІВСЬКА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.....	122
О. Г. СПОДАРЕВА ПРОБЛЕМИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	125
О. В. ТРИГУБ СУЧАСНІ ВИДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВЕРНЕННЯ КРЕДИТІВ	129

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ МАРКЕТИНГУ

А. О. УСТЕНКО, О. Я. МАЛИНКА, О. Р. ВИСЛОБОДСЬКА МАРКЕТИНГОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	133
В. В. ПРОГ, О. І. АНТОНЮК РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	137
Л. В. ДИБЧУК, Є. А. ШАГІНЯН КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	139

ПРІОРИТЕТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ. АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНИХ І МІСЦЕВИХ РИНКІВ

Л. Г. ГАЛЮК ФОРМУВАННЯ СУКУПНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ВИРОБНИЧОЇ СИСТЕМИ	143
О. І. ЗВАРИЧ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У РЕГІОНАХ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	146
І. Є. ГАЛУЩАК ОЦІНЮВАННЯ І ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	150
У. С. САВКІВ ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК КРИТЕРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ	155
В. В. ЛИФАР НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ	159
О. М. ОДІНЦОВ СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРІВ РЕГІОНАЛЬНОГО АПК.....	165
О. А. КОВЕНСЬКА ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ЗОНИ (на прикладі СЕЗ "Курорт-поліс Трускавець")	169
М. О. БОЖКО РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ (на прикладі Сумської області)	174
В. М. ГЕРЗАНИЧ, Є. С. ПАЛІЙЧУК СТАН СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ГІРСЬКИХ РАЙОНАХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	177
П. Б. ЮР'ЄВА ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ: СТАН ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ	181
О. Є. БЕЗДІТКО ОЦІНКА ПЕРЕДУМОВ І ФАКТОРІВ ВИНИКНЕННЯ ЦІНОВОГО РИЗИКУ У ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	185

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

А. А. ГРИЩЕНКО НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА УМОВА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА	189
І. В. АНГЕЛКО СВІТОВИЙ ДОСВІД ОБМЕЖЕННЯ МАСШТАБІВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	193
Н. В. МИЦА СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	198
О. М. ГАРКУШЕНКО, О. В. ЧИРВА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ У ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ	202
О. М. ШЕВЧЕНКО ЕВОЛЮЦІЯ СВІТОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПРОЯВУ В УКРАЇНІ	205
С. В. КОЗЛОВСЬКИЙ, О. Г. ПІДВАЛЬНА, Т. В. КОЛЕСНИК ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ ФАКТОРАМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	208
П. І. КОРЕНЮК, Л. А. ГОРОШКОВА АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ	212

Н. М. ГРУЩИНСЬКА МІЖНАРОДНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	216
О. Д. ОВСІЙ ФОРМУВАННЯ КОМПОНЕНТНОЇ РЕМОНТНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНО-ОБГРУНТОВАНОГО ТАРИФУ НА ПОСЛУГИ З УТРИМАННЯ ЖИТЛОВОГО БУДИНКУ	221
А. І. КАРПУК РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ В СИСТЕМІ ВІДНОСИН “ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО – ЛІСОВИЙ БІЗНЕС”: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ	230
І. Г. ФАДЄЄВА МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІКИ ВИДОБУВАННЯ ВУГЛЕВОДНІВ ТА АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ, ЯКІ ФОРМУЮТЬ СИНЕРГЕТИКУ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НАФТОГАЗОВИДОБУВНОЇ КОМПАНІЇ	233
О. М. ЧУПИР НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД.....	239
І. В. БАБІЙ ОЦІНКА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРОЦЕСИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	242

7. Шпильова Ю. Б. Основні напрями розвитку і розміщення соціальної інфраструктури в умовах транзитивної економіки : дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / Ю. Б. Шпильова ; НАН України, Рада з вивчення продуктивних сил України. – К., 2006. – 221 с.
8. Бондар С. І. Розвиток соціальної інфраструктури села в ринкових умовах : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / С. І. Бондар ; Харків. нац. аграрний ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х., 2005. – 277 с.
9. Круковський А. М. Розвиток соціальної інфраструктури села в умовах аграрних трансформацій : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / А. М. Круковський ; Українська академія бізнесу та підприємництва. – Житомир, 2006. – 242 с.
10. Михайленко О. В. Розвиток соціальної інфраструктури на радіоактивно забруднених сільських територіях : дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 / О. В. Михайленко ; Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки" УААН. – К., 2006. – 222 с.
11. Ципліцька О. О. Соціально-економічна інфраструктура як фактор зростання трансформаційної економіки України : дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01 / О. О. Ципліцька ; Наук.-дослід. фінансовий ін-т при Міністерстві України. – К., 2005. – 260 с.
12. Постанова Кабінету міністрів України "Про перелік населених пунктів, яким надається статус гірських" від 11 серп. 1995 р., № 647. – 32 с.
13. Статистичний щорічник "Закарпаття 2010". – Ужгород, 2011. – С. 559.
14. Соціальна інфраструктура села : навч. посібник / за ред. П. Т. Саблука, М. К. Орлатого. – К. : Ін-т аграрної економіки УААН, 2002. – 465 с.

УДК 332.1:339.1

П. Б. ЮР'ЄВА

Національний університет Державної податкової служби України, м. Ірпінь

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ: СТАН І НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

У статті досліджуються актуальні проблеми пов'язані із формування та функціонування торговельної мережі у сільській місцевості. Встановлено перспективні формати об'єктів торгівлі для села, розроблено схеми їх розміщення на території різних типів сільських населених пунктів; визначено основоположний принцип розміщенні об'єктів торгівлі – часова доступність, – та його межі, що в кінцевому дозволить оптимізувати територіальну структуру торгівлі та сформувати соціально-орієнтовану торговельну мережу.

The article investigates the topical issues related to the formation and functioning of a trade network in rural areas. The article also outlines the promising formats of trade objects for villages, presents the patterns for their placement in various types of villages, determines the key principle for trade objects placement – accessibility (time-related) – and its limits, which will ultimately allow to streamline trade structure and to form a socially oriented trade network.

Ключові слова: торгівля, торговельна мережа, територіальна організація торгівлі, формат об'єкту торгівлі, доступність об'єкта торгівлі.

Вступ. Трансформація економічних відносин, аграрні перетворення на селі, економічна криза, що спіткала Україну, спричинили деградацію соціальної інфраструктури сільських поселень. Важливою складовою соціальної інфраструктури на селі, що забезпечує задоволення загальнолюдовських запитів пов'язаних з життєдіяльністю, проживанням у сільській місцевості, забезпеченням належного рівня життя, споживання матеріальних благ, є торгівля. Торговельна мережа в сільській місцевості практично зруйнована чи розвивається хаотично. Практично відсутня державна підтримка торговельного обслуговування сільського населення. У перспективі, якщо не буде чіткої і жорсткої регіональної торговельної політики, ця проблема може загостритися і сприяти тривалій міграції сільських жителів у міста. Тому на сучасному етапі актуалізуються проблема відновлення системи торговельного обслуговування у сільській місцевості, оптимізації та раціоналізації територіальної організації торговельної мережі.

Теорію територіальної організації торгівлі розробляли вчені різних поколінь і народів. Її фундаментом є теорія центральних місць В. Крісталлера та А. Леша. Територіальні аспекти вивчення торгівлі вперше простежуються у працях Л. Гвічардіні, В. Вареніуса, братів Саварі. Серед сучасних дослідників даної проблематики найпомітнішими є: А. Алопій, О. Голошубова, А. Гош, Д. Гочі, Д. Конверс, А. Мазаракі, Р. Маркін, Д. Руз, Л. Саркісян, Т. Футало, Д. Хафф, та інші. Питання територіальної організації торгівлі у сільській місцевості вивчалися у роботах таких вітчизняних вчених, як В. Лісіца, В. Місюкевич, Г. Рогожин, Ю. Шпильова та інших. Проте, не розробленими залишаються проблеми формування торговельної мережі нового типу із врахуванням сільського розселення, ринкових процесів та економічних перетворень в країні, соціально-економічного стану розвитку села.

Мета статті полягає у дослідженні стану і розвитку торгівлі у сільській місцевості та формуванні нової моделі територіальної організації торговельної мережі на селі адекватної ринковій економіці та соціальним стандартам.

Результати дослідження. За даними офіційної статистики, на 1 січня 2011 р. на території України зареєстровано 28457 сільських населених пунктів та 885 селищ міського типу [9, с. 20]. На сьогодні у сільській місцевості можна виділити три види населених пунктів: "рядові села", села "центри-тяжіння" та селища місь-

кого типу. Більшість сільського населення України розміщене у порівняно невеликих населених пунктах з кількістю жителів від 10 до 5000 [8, с. 6]. Для сільських поселень України характерна значна диференціація за людністю, адміністративним і економічним значенням, характером та інтенсивністю між поселенських зв'язків. Значну частину товарів сільське населення купує за межами місць, де воно проживає. Найбільші центри торговельного тяжіння сільських мешканців – це міста та селища міського типу.

Роздрібна торговельна мережа внаслідок історичних обставин і соціально-економічних трансформацій у країні, по суті, уся розташована у місті. Тривалий час основним видом торговельної діяльності на селі були базари та ярмарки, здебільшого виїзні з сезонним режимом функціонування. Формування стаціонарної постійно діючої торговельної мережі відбулося з розвитком сільських поселень та товарно-грошових відносин. Аналіз основних показників торгівлі у сільській місцевості України вказує на кризову ситуацію у розвитку роздрібної торговельної мережі, яка за останні 15 років звузилась на 68,4 %, потужність стаціонарних об'єктів торгівлі – магазинів, впала на 70,7 %.

Рівень забезпеченості об'єктами торгівлі та торговельної площею такою низьким і далекий від оптимального. І це в той час як у сільській місцевості проживає третина усього населення України, а сільських населених пунктів більше у 62 рази ніж міст. В той же час результативність діяльності торгівлі роздрібної торговельної мережі, що в загальному можна охарактеризувати показником товарообороту, підвищилась – приріст обсягу роздрібного товарообороту склав 1470,8 %, а обсяг реалізації товарів на одну особу зріс з 93 грн до 1680 грн. Проте зазначену тенденцію не можна вважали як цілком позитивне явище, оскільки це відбувалось на тлі розгортання інфляційних процесів, зменшення народжуваності та збільшення смертності (табл. 1) [6, с. 11, 21, 191; 7, с. 13, 19, 131].

Таблиця 1

Тенденції розвитку торгівлі у сільській місцевості України

Показник	1995	2000	2005	2010	2010 р. до 1995 р., %
Кількість об'єктів торгівлі, тис. од.	51670	33481	21816	16338	31,6
Торговельна площа магазинів, тис. м ²	3251	1816	1173	951	29,3
Забезпеченість об'єктами торгівлі, од.	31	21	14	11	35,5
Забезпеченість торговельною площею, м ²	1970	1137	779	663	33,7
Обсяг роздрібного товарообороту, млн грн	1539	3361	7528	24174	1570,8
Обсяг роздрібного товарообороту на одну особу, грн	93	210	497	1680	1806,5

На територіальну організацію об'єктів торгівлі у сільській місцевості впливають численні різноманітні фактори, а саме: характеристика регіону та району розміщення сільського населеного пункту; ступінь освоєння території; функціональні особливості села; величина сільського населеного пункту за кількістю населення; роль сільського поселення в системі розселення; щільність населення сільського населеного пункту та міст району, в якому розміщене дане село; наявність виробничих підприємств, фермерських господарств, залізничних та автобусних станцій; відстань до центрів торговельного тяжіння; організація транспортної системи сільського населеного пункту та ступінь розвитку транспортних зв'язків району; рівень грошових доходів мешканців села; смаки та вподобання мешканців сільського поселення [4; 5; 8].

Територіальна структура роздрібної торговельної мережі у сільській місцевості складається з таких елементів: елементарний торговельний центр; сільський торговельний центр; сільський торговельний куш; районний торговельний центр (див. рис. 1).

Кожний сільський населений пункт – локальний ринок із певною ємністю та особливостями, на якому може бути розміщена певна кількість об'єктів торгівлі з визначеним оборотом і специфікою. Формування торговельного обслуговування на селі тісно пов'язано з місцевими умовами розселення, людністю й адміністративно-виробничими функціями сільських населених місць. Виходячи з цього, нами запропонована власна схема розміщення об'єктів торгівлі на території різних видів сільських поселень в розрізі їх форматів.

“Рядові” села – це поселення, які віддалені від інших населених пунктів і не мають сталих економічних та адміністративних зв'язків з іншими населеними пунктами. У таких селах, як правило, відсутні будь-які об'єкти виробничо-господарської діяльності. Тому організація на їх території стаціонарних об'єктів торгівлі є нерентабельною. Найбільш оптимальним варіантом забезпечення торговельного обслуговування в таких селах, як нам здається, є організація торгівлі “з колес”. Але, за наявності невеликих виробничих об'єктів торгівлі, наприклад лісопилень, приватні ферми тощо, можлива організація напівстаціонарної торгівлі. Проте запропоновані формати об'єктів торгівлі забезпечать сільських мешканців лише товарами щоденного вжитку нескладного асортименту і переважно продовольчого профілю. Усі інші товари, необхідні для життєдіяльності, селяни змушені будуть купувати у селах “центрах тяжіння” та селищах міського типу, для чого необхідно налагодити га(чи) забезпечити транспортний зв'язок.

У сільських населених “центрах тяжіння” розташовані селянські фермерські господарства, виробничі підприємства, транспортні станції, завдяки чому спостерігається постійне тяжіння до них жителів навколишніх сіл. Тому у селах “центрах тяжіння” має бути розвинена стаціонарна торговельна мережа із концентрацією у громадському центрі населеного пункту. Тут обов'язковим форматом об'єктів торгівлі має бути торговельний комплекс. При цьому якщо для місцевих жителів він слугуватиме як підприємство, що реалізує товари щоденного та періодичного попиту, то для жителів “рядових” сіл торговельний комплекс – це об'єкт торгівлі періодичного користування.

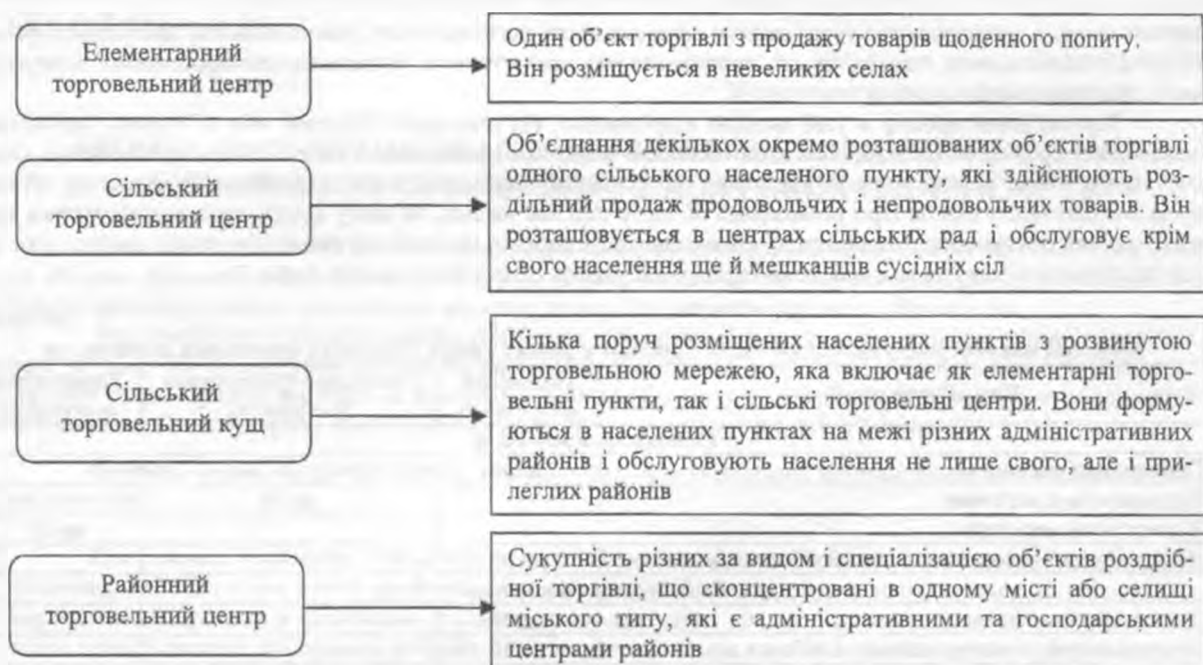

Рис. 1. Види об'єктів торгівлі у сільській місцевості та їх характеристика

Торговельний комплекс включає або цілісний майновий комплекс із торговельними відділами різного товарного профілю, або сукупність взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих універсальних або спеціалізованих магазинів. Варто також організовувати на території цих сіл місця для "виїзних" ярмарків або "недільних" ринків, оскільки вони спроможні запропонувати більш широкий вибір товарів і, в основному, непродовольчих періодичного та епізодичного попиту, це може усунути необхідність поїздки за покупками до селищ міського типу, а отже, уникнути часових та фінансових витрат. Цю проблему можливо вирішити також, якщо у торговельних комплексах буде впроваджена така форма обслуговування, як приймання замовлень за каталогами та зразками. Придбати відсутній у торговельних об'єктах села товар також можливо через "поштову" торгівлю. Села цього типу можуть мати компактну або розосереджену форму побудови, що, звісно, впливає на розміщення об'єктів торгівлі. У першому варіанті усі стаціонарні об'єкти торгівлі мають розміщуватись у громадському центрі, а нестационарні чи напівстаціонарні з продовольчим асортиментом у міру віддаленості від центру виходячи з радіуса пішохідної доступності. При розосередженості села, крім центру, стаціонарні об'єкти торгівлі мають розташовуватись (в основному продовольчі магазини – мінімаркети) в його відокремлених територіальних одиницях.

Селища міського типу це центри адміністративного, виробничого та соціального значення району. У таких населених пунктах об'єкти торгівлі мають реалізовувати увесь комплекс товарів народного споживання і задовольняти потреби як своїх мешканців, так і мешканців прилеглих "рядових" сіл та сіл "центрів тяжіння". Для організації торговельного обслуговування тут можна рекомендувати використовувати такі формати об'єктів торгівлі: торговельні центри, мінімаркети, споживчі ринки, економні супермаркети та супермаркети з полицями дискаунта, фірмові магазини, спеціалізовані магазини продовольчих та непродовольчих товарів, соціальні магазини, "магазини викидних або фіксованих цін", автомагазини, торговельні автомати, кіоски, лотки, палатки, павільйони тощо. Як і в містах, у селищах міського типу повинна розвиватись торгівля за каталогами та поштою, телемаркетинг, он-лайн торгівля. Розміщення об'єктів торгівлі в даному типі сільських населених пунктів має здійснюватись, виходячи з адміністративно-функціонального зонування. Так, у селищах міського типу, на нашу думку, можна виділити такі зони: центральна, житлова, виробничо-господарська, зона відпочинку, транспортний вузол, околиця та припльхова зона.

Загальним для об'єктів торгівлі всіх трьох типів сільських населених пунктів є цінова політика – мінімально-середнього рівня. Якщо в "рядових" селах об'єктами торгівлі мають позиціонуватись товари за низькими цінами, то в селах "центрах-тяжіння" як за низькими, так і за підвищеними, а в селищах міського типу ціна товару може вирости до рівня середніх по країні. Це, в першу чергу, пов'язано із рівнем доходів населення, який безумовно різний навіть у різних типах сільських населених пунктів.

Сільські об'єкти торгівлі концентруються у громадському центрі населеного пункту: їх кількість, спеціалізація та потужність визначаються роллю цього пункту у господарському житті району та економіко-географічними особливостями. У селищах міського типу об'єкти торгівлі розміщуються у центрі міста, поруч вокзалів, у напрямках пішохідних маршрутів у житловій зоні, у місцях виходу до зупинок громадського транспорту.

Розміщення конкретного об'єкта торгівлі в сільському населеному пункті має ґрунтуватись на підставі комплексного просторового аналізу. Вченими розроблено ряд моделей оцінки привабливості торговельного простору для розміщення об'єктів торгівлі [1–3], кожна з яких має свої переваги та недоліки і може з однаковим успіхом використовуватись у вітчизняній торговельній практиці. Вибір місця розміщення конкретного об'єкта

торгівлі потрібно здійснювати з урахуванням оптимальності, регіональності, комплексності, доступності, рівномірності, раціональності, гармонічності, пропорційності, екологічності, функціонально-просторової інтеграційності, сфокусованості.

Торговельний простір в уяві людини відрізняється від реального. Відстань між об'єктами торгівлі викривляється: знайомі об'єкти торгівлі здаються ближчими, ніж є насправді, а малознайомі сприймаються менш доступними. Отже, можна зробити висновок, що основною характеристикою торговельного простору об'єкта торгівлі є його доступність. При розміщенні об'єктів торгівлі на селі, на нашу думку, слід дотримуватись критеріїв часової доступності: пішохідної, пішохідно-транспортної та транспортна доступності, які залежно від типу населеного пункту та виду об'єктів торгівлі набувають різних часових меж (табл. 2).

Таблиця 2

Критерії часової доступності об'єктів торгівлі у різних типах сільських населених пунктів, хв

Вид об'єкта торгівлі	Пішохідна доступність	Пішохідно-транспортна доступність	Транспортна доступність
<i>Селища міського типу</i>			
Продовольчі магазини	до 30		
Непродовольчі магазини		до 10	
Універсальні магазини			до 20
Не стаціонарні чи напівстаціонарні об'єкти торгівлі	до 20		
<i>Села "центри тяжіння"</i>			
Універсальні магазини	до 40		
Не стаціонарні чи напівстаціонарні об'єкти торгівлі	до 30		
<i>"Рядові" села</i>			
Не стаціонарні об'єкти торгівлі	до 40		

Зрозуміло, що межа критеріїв часової доступності умовна, оскільки для кожного сільського населеного пункту вона буде визначатись індивідуальним набором факторів територіальної організації торгівлі, тобто відповідно до торговельного простору вона може збільшуватись або зменшуватись. При встановленні межі критерію часової доступності слід враховувати, що тривалість перебування людини у дорозі за покупками не повинна перевищувати 40 хв, оскільки понад цей час у людини розвивається "транспортна хвороба" – втома, стрес. Відразу зазначимо, що дотриматись межі "транспортної хвороби" можливо у населених пунктах міського типу і при належному рівні організації транспортного забезпечення території. У сільській місцевості дотриматись зазначеного критерію при розміщенні стаціонарних об'єктів торгівлі досить складно через подекуди значну територіальну віддаленість "рядових" сіл від сіл "центрів тяжіння" та селищ міського типу чи сіл "центрів тяжіння" від селищ міського типу, а іноді навіть недоцільно з боку суб'єктів ведення торгівлі через їх нерентабельність, зумовлену соціально-економічними особливостями життя в селі. Можливим варіантом забезпечення потреб сільського населення, як вже зазначалось вище, є організація нестаціонарної торгівлі.

Висновок. З огляду на зазначене, можна стверджувати, що територіальна організація торгівлі у сільській місцевості здатна забезпечити належний економічний та соціальний ефект торгівлі за умови раціоналізації та оптимізації територіального розміщення об'єктів торгівлі. Виходячи з цього необхідно забезпечити відповідність кількості об'єктів торгівлі та форм їх спеціалізації об'єму та структурі товарообороту; розміщувати об'єкти відповідно до щільності населення, адміністративно-функціонального призначення населеного пункту з урахуванням їх часової доступності; розмежувати функції реалізації товарів та обслуговування споживачів між окремими типами об'єктів торгівлі; забезпечити рівномірне завантаження об'єктів торгівлі та умови їх рентабельності; посилити державне стимулювання малого бізнесу в цій сфері у сільській місцевості.

Література

1. Варли Р. Основы управления розничной торговлей / Р. Варли, М. Рафик. – М. : ИД Гребенникова, 2005. – 456 с.
2. Голошубова Н. О. Організація торгівлі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Н. О. Голошубова. – К. : Книга, 2004. – 560 с.
3. Канаян К. Проектирование магазинов / К. Канаян, Р. Канаян, А. Канаян. – М. : Юнион-Стандарт Консалтинг, 2008. – 424 с.
4. Организация торговли продовольственными товарами : учебник для товаровед. фак. торг. вузов / И. М. Фельдман, А. П. Половников, С. Н. Зорин [и др.] – 2-е изд., переработ. и доп. – М. : Экономика, 1971. – 366 с.
5. Организация и техника торговли : учебник для экон. фак. торг. вузов / под ред. С. В. Серебрякова. – 2-е изд. перераб. – М. : Экономика, 1968. – 407 с.
6. Роздрібна торгівля у 1990–2000 рр. : статист. зб. – К. : Держкомстат України. – К., 2001. – 295 с.
7. Роздрібна торгівля України у 2000–2010 рр. : статист. зб. – К. : Держкомстат України. – К., 2011. – 191 с.
8. Рогожин Г. М. Сільський торговий комплекс. Організація та розміщення / Г. М. Рогожин, І. О. Бланк. – К. : Будівельник, 1966. – 52 с.
9. Україна в цифрах 2010 : статист. зб. – К. : Держкомстат України, 2011. – 252 с.